

LIBRIS

We know
books

Ion Petrovici
(1882-1972)

ION PETROVICI

**FILOSOFIA
FRANCEZĂ ȘI GERMANĂ
ÎN ROMÂNIA**

**Ediție critică, studiu introductiv, note și
bibliografie de Adrian Michiduță**

aius
CRAIOVA
2021

CUPRINS

Cuvânt asupra ediției / 5	
Adrian Michiduță, Ion Petrovici, istoric al filosofiei / 12	
I. Filosofia Franceză în România / 41	
II. Filosofia Germană în România. Câteva note și observări / 66	
III. Kant și cugetarea românească / 75	
Note și comentarii / 93	
Scrierile lui Ion Petrovici / 112	

BIBLIOTECA DE FILOSOFIE ROMÂNEASCĂ

Colecție coordonată de prof. dr.
Adrian Michiduță

Au mai apărut:

Adrian Michiduță, **Mircea Florian. Noi contribuții biobibliografice și documentare**, 2005, 92 p.

Mircea Florian, **Filosofia timpului nostru. Publicistică, I, 1909-1959**, ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță, 2005, 586 p.

Mircea Florian, **Filosofia românească. Publicistică, II, 1915- 1959**, ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță, 2005, 310 p.

Eufrosin Poteca, **Însemnări autobiografice**, ediție critică, text stabilit, studiu introductiv și bibliografie de Adrian Michiduță, 2005, 116 p.

Florian Roatiș, **Pledoarie pentru filosofia românească. Eseuri aproape polemice**, 200 p.

J.G. Heineccius, **Filosofia cuvântului și a năravurilor**, tălmăcită în românește de Eufrosin Poteca, ediție critică, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță, 2006, 444 p.

I. Petrovici, **Filosofie și politică. Eseuri filosofice, discursuri și cuvântări politice**, ediție critică, text stabilit, studiu in-

Ion Petrovici, istoric al filosofiei

În întreaga sa activitate filosofică, Ion Petrovici a abordat, rând pe rând, toate domeniile filosofiei: metafizică, ontologie, meontologie, teoria cunoașterii, logică, filosofia culturii, filosofia religiei, filosofia istoriei, istoria filosofiei, etnofilosofie, filosofia socială, psihologie și morală.

Timp de 38 de ani (1906-1944) cât a fost profesor la cele două universități din Iași și București, materia sa de bază a fost *istoria filosofiei*. La vremea aceea se vehicula ideea potrivit căreia *istoria* nega filosofia și *filosofia*, la rândul ei, nega istoria, întrucât una lucrează în *planul temporalității* și cealaltă într-un presupus *plan al eternității*. Cu toate acestea se spunea că există, totuși, o soluție prin care istoria se dovedește implicată în istorie: *relativul în absolut*. În aceste condiții opoziția dispare, și adevărul intemporal se constituie în timp și prin timp, deci, istoria filosofiei este posibilă.

În calitatea sa de docent în istoria filosofiei, I. Petrovici a expus de la catedra universitară istoria filosofiei universale;

franceză, germană și engleză⁹. În prelegerea inaugurală, *Rolul și însemnătatea filosofiei* ținută în toamna anului 1906 la Universitatea din Iași, Petrovici constata cu regret că „un lucru care lipsește facultății noastre filosofice e tocmai un curs de *Filosofie*”. În tandem cu cursul de *Filosofie generală*, el considera că trebuie să se pună un mare accent și pe cursul de *Istoria filosofiei* pentru că acesta expune „cronologicește principalele concepții asupra lumii, care făcându-le critica comparativă și arătând cu acesta atitudinile posibile pe care le poate lua mintea noastră față de lumea cercetată”¹⁰.

⁹ Filosofia engleză nu a fost trâmbitată de Petrovici tot atât de mult cum a fost cea franceză sau germană. Cu toate că ea a fost expusă în *Cursul de Istoria Filosofie modernă* de la Universitatea din Iași, totuși, aceasta nu s-a bucurat de o atenție deosebită din partea filosofului. „Dacă trecem Canalul Mânecii în Anglia, menționa el, găsim și aici tot patru curente dar de o durată mai lungă: 1) Un curent favorit spiritului structural englez – empirismul; 2) Curentul tradiționalist impus de William Hamilton; 3) Curentul filosofic reprezentat de Coleridge și Carlyle; 4) Curentul evoluționist reprezentat prin Darwin și Spencer. Curentele filosofice sunt determinate de autorii care reușesc să grupeze în jurul operelor lor, cel mai mare interes și să înruească cel mai puternic felul de cugetare al ucenicilor studiilor filosofice.

Sunt variate motivele care impun atenția studenților pe cutare sau cutare autor. Unul din autorii preferați ai studențimii noastre a fost și va fi încă o bucată de vreme și Herbert Spencer”. Ion Petrovici, *Studii istorico-filosofice*, București, Tipografia Jockey-Club, Ion C. Văcărescu, 1925, p. 168.

¹⁰ Ion Petrovici, *Filosofie și metafizică*, ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de

El era convins că după o lectură a istoriei filosofiei, știi „mult mai bine ce a spus în cutare privință, Spinoza, Leibniz ori Kant, decât poți să-ți dai seama care este cea mai bună dezlegare care se poate da astăzi cutării sau cutării probleme”¹¹. De aceea, avertiza că, o simplă însușire „istorică a dezlegărilor unei probleme nu istovește nevoia de a trata teoreticește acea problemă, din punctul de vedere al actualității. Într-un cuvânt, concluzionează Petrovici, cursul de *Istoria filosofiei* nu ne poate scuti de necesarul curs de *Filosofie teoretică*, care să trateze nu în mod istoric, ci în mod logic și pe cât se poate experimental, să trateze propriile probleme ale filosofiei”¹².

În scris, Ion Petrovici a cultivând cu predilecție *eseul filosofic*. Această preferință pentru eseu are, în opinia sa, două mari semnificații: „1) Convingerea că un sistem integral de gândire, cu înlănțuiri și deducții riguroase ale tuturor ideilor exprimate, e nevoie, pentru unitate, să simplifice din cale afară multiplicitatea concretă și să lase pe dinafară fenomene care n-ar fi intrat fără disonanță în ansamblul concepțiunii (de altminteri, e o culpă care se aduce chiar celor mai mari cugetători a căror operă unitară prezintă numeroase fisuri) și 2) Problemele tratate independent și izolat în eseuri dau

Adrian Michiduță, Craiova, Editura Aius, 2007, pp. 124-125.

¹¹ *Ibidem*, p. 125.

¹² *Idem*.

posibilitatea să fie prezentate în bogăția lor concretă, fără sacrificii de amănunte importante, iar această dragoste de concret este și în legătură cu talentul literar, care fuge îndeobște de abstracțiuni”¹³.

Eseul filosofic, trebuie să spunem acest lucru, e „greu de realizat de cei ce nu au aptitudini de a scoate esențialul din complexul unei probleme, el este prin sine însuși o operă de artă, pentru că elimină elementul spațial, care permite repetări, lămuriri erudite, citații și comparații grămădite în tomuri groase, se limitează să strângă în contururi de medalie și în rafinamente plastice, ceea ce poate da fosforescență gândurilor și deliciul incomparabil al lecturii agreabile și sugestive”¹⁴. Dintre filosofii maioreșceni: C. Rădulescu-Motru, M. Dragomirescu, S. Mehedinți, P. P. Negulescu, M. Florian, doar Gr. Tăușan și I. Petrovici au fost buni esești. De asemenea, au cultivat eseu filosofic și filosofii din tânăra generație interbelică: M. Eliade, V. Băncilă, M. Vulcănescu, E. Cioran, C. Noica, A. Dumitriu, ș. a.

Ca istoric al filosofiei, Ion Petrovici cercetează unele „curente și personalități din filosofia românească și universală. În același timp, el elaborează o serie de studii și lucrări monografice despre diferiți gânditori. Cu deosebire, activitatea sa de istoric al filosofiei

¹³ Ion Petrovici, *De-a lungul unei vieți. Amintiri*, București, Editura pentru Literatură, 1966, pp. 421-422.

¹⁴ Gr. Tăușan, *Sugestii originale în filosofie. Eseurile d-lui profesor Ion Petrovici*, în „Cele trei Crișuri”, an XXIV, nr. 3-4, martie – aprilie 1943, p. 55.

se orientează în trei direcții: a) cunoașterea filosofiei germane, a idealismului obiectiv și a idealismului subiectiv în filosofie, reprezentat de Berkeley și urmașii săi; b) evidențierea momentelor principale din evoluția spiritualismului francez, în opoziție cu orientarea pozitivistă; c) cercetarea fenomenului filosofic românesc¹⁵.

La Facultatea de Filosofie din Iași I. Petrovici a ținut cursuri de *Filosofie generală* (1906), *Curs de logică* (1916), *Curs de psihologie* (1930), *Curs de istoria filosofiei moderne; De la Descartes la Kant* (1930-1931), *Figuri de filosofi contemporani. Curs liber* (1930-1931), *Curs de istoria filosofiei moderne: Filosofia germană și engleză din sec. al XIX-lea* (1932-1933), *Curs de istoria filosofiei moderne: Filosofia germană și franceză în sec. al XIX-lea și al XX-lea* (1933-1934), *Curs de istoria filosofiei moderne: De la Renaștere la Kant* (1934-1935), *Curs de istoria filosofiei moderne: Artur Schopenhauer* (1935-1936), *Curs de istoria filosofiei moderne: Viața și opera lui Kant* (1936-1937).

Filosofia franceză. Limba franceză s-a impus pe primul plan, înaintea celei italiene, mai întâi ca limbă a diplomației, iar apoi, în literatura și filosofia noastră. Se știe că secretarii francezi veniți în Principatele Dunărene au adus cu ei limba și cultura franceză. „Ei citeau și difuzau literatura franceză a

secolului al XVIII-lea și, vrând-nevrând, fuseseră cuprinși în vasta acțiune de pregătire a spiritelor pentru *noi timpuri*. Într-o lume orientalizată, se îmbrăcau *ca la Paris*, se comportau ca intelectualii francezi și chiar atunci când nu o doreau contribuiau în a deschide, prin felul lor de a fi, prin ceea ce spuneau și propagau, drum mutațiilor în mediul românesc¹⁶.

Alături de *secretarii domnești* au contribuit la răspândirea culturii franceze și *perceptorii* pe care domnii și marii boieri i-au angajat pentru fiii lor.

Dintre primii filosofi francezi care au influențat cugetarea românească la loc de cinste îi punem pe Descartes, Condillac, Lamartine și Voltaire. Totuși, trebuie să amintim că numele lui „Voltaire stârnea îngrijorări în sec. al XIX-lea nu însă din partea Porții, indiferentă în această privință, cât a înaltelor autorități ecleziastice ortodoxe¹⁷. Patriarhia de la Constantinopol atrăgea atenția celor ce ar citi cărți semnate de Voltaire că Biserica de la Roma îl considera pe acesta ca fiind un denigrator. „Ecoul mai târziu al acestei atitudini îl găsim și la dascălul Ion Dobrescu de la Batiște, care critica chiar pe cei ce învățau limbile occidentale, el enumerând pe locul întâi

¹⁵ Vasile Vetișanu, *Ion Petrovici*, în „Istoria filosofiei românești”, vol. II., București, Editura Academiei R.S.R., 1980, p. 592

¹⁶ Dan Berindei, *Difuzarea și difuzorii ai ideilor franceze în sec. al XVIII-lea în Principatele Române*, în „Revista de istorie”, Tom 42, 6 iunie 1989, p. 557.

¹⁷ *Ibidem*, p. 559.

limba franceză, și care urmau învățătura lui Voltaire *cel urât de Dumnezeu*¹⁸.

Fiind un raționalist convins, Ion Petrovici credea în suveranitatea rațiunii. De la Descartes a preluat conceptul de „bun simț”. El a observat că filosoful francez a reușit să realizeze o armonie între geniul său speculativ și vigurosul său bun simț, adică „acel echilibru natural ce fuge instinctiv de extreme și exagerații, acea aptitudine de a găsi nota justă”.

Filosofia carteziană a fost considerată o filosofie epocală din mai multe puncte de vedere. Ion Petrovici enumeră câteva dintre ele: „a) Este mediatoare între știința profană și credința religioasă, jucând pentru știința nouă, rolul pe care l-a avut filosofia lui Aristotel în Evul Mediu; b) a înlocuit, în știință, silogismul aristotelic, cu calculul matematic; c) a promovat știința prin separarea spiritului de corp, «materia fiind în esența ei numai întindere și mișcare, a dat loc la o știință inteligibilă, clară, formulabilă în termeni matematici»; d) prin dotarea spiritului cu caracterul de spontaneitate, curmă cu concepția pasivistă a spiritului-ogindă, îndrumând spre Kant; e) afirmă încrederea în aplicațiile științei pentru fericirea omenirii, așteptând aceasta, mai ales din partea mecanicii și medicinei, bineînțeles, cu rezervele inerente spiritului timpului său”¹⁹.

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ Ion Petrovici, *Privire asupra operei și personalității lui Descartes*, în vol. „Studii istorico-filosofice”, București, Casa Școalelor, 1943, pp. 9-11.

Filosoful român a considerat că raționalismul lui Descartes păstrează intactă realitatea, neabsorbind-o în lumea ideilor, așa cum au făcut alți raționaliști idealști mai târziu, dar bunul său simț l-a împins până la afirmarea participării ei la crearea valorilor morale și estetice, în ciuda rațiunii și în ciuda unității sistemului său rațional. De asemenea, raționalismul său a contribuit la precizarea și promovarea științei, nu numai în partea sa de creație pură, ci și în realizările sale din domeniul practic, utilitarist.

La începutul renașterii noastre intelectuale filosoful francez Condillac a fost comentat exclusiv în școlile grecești în care în această epocă își făceau studiile fiii boierilor. „Din cauza acestui monopol în învățământul de altădată, amintea Petrovici, ideile lui Condillac au avut o anumită difuziune și au hrănit gândirea virgină, aproape la fel de virgină ca o statuie, ficțiune imaginată de Condillac în tratatul său – a câtorva generații de tineri destinați să joace un alt rol decât cel al predecesorilor lor în reînnoirea țării lor.

Deși Franța secolului al XVIII-lea a avut destui filosofi care au scris opere mult mai strălucite decât cele ale lui Condillac, el este cel care va pătrunde la noi mai mult decât oricare alt contemporan al său”.

Filosofia iluministă de la noi a avut rădăcini adânci în operele *Enciclopediștilor*. „Marea Revoluție a acționat la noi, scria Petrovici, mai degrabă prin trâmbețele ei decât prin fundamentele sale filosofice, mai degrabă